

УДК 91-057.4Шаблій О.: [001.8:[91:930.2]]Кубійович

ПРОФЕСОР ОЛЕГ ШАБЛІЙ – ЗАСНОВНИК ГЕОГРАФІЧНОГО КУБІЙОВИЧЕЗНАВСТВА

Мирослава Влах

Львівський національний університет імені Івана Франка, м. Львів

Обґрунтовано заснування професором Олегом Шаблієм географічного кубійовичезнавства як напрямку географічної біографістики у системі історико-географічного знання. Визначено методи дослідження наукової спадщини В. Кубійовича, зокрема джерелознавчий, історико-компаративний у національному й європейському вимірах, системний в єдності природничо- і суспільно-географічного підходів. З'ясовано головні напрямки географічного кубійовичезнавства: дослідження життєпису В. Кубійовича; розкриття його внеску у розвиток географії України, національної картографії, енциклопедичного українознавства; висвітлення науково-організаційної та освітньої діяльності вченого. Розкрито конструктивний вплив ідей В. Кубійовича на сучасне географічне українознавство, зокрема щодо дослідження національної української території, українських етнічних земель, територіальної суміжності та помежів'я, українських фронтирів; наголошено на важливості демо- та демогеографічних, етногеографічних, релігійно-географічних досліджень для формування національної ідентичності; поєднання загальнонаціонального і регіональних досліджень для обґрунтування напрямків територіального розвитку; вивчення історичного спадку географічної термінології та назовництва для подолання наслідків колонізаційного і комуністичного минулого.

Ключові слова: географічна біографістика, наукове кубійовичезнавство, географія України, національна картографія, географічне українознавство.

PROFESSOR OLEH SHABLIY IS THE FOUNDER OF GEOGRAPHICAL KUBIYOVYCH STUDIES

Myroslava Vlakh

Ivan Franko National University of Lviv, Lviv

The article substantiates the establishment by Professor Oleg Shabliy of geographical Kubiyovych Studies as a direction of geographical biographistics in the system of historical and geographical knowledge. The importance of methods of research of V. Kubiyovych's scientific heritage is noted, in particular source studies, historical-comparative in national and European dimensions, systemic in unity of natural- and human-geographical approaches. The main directions of geographical Kubiyovych studies are clarified: research of V. Kubiyovych's biography; disclosure of his contribution to the development of geography of Ukraine, national cartography, encyclopedic Ukrainian studies; coverage of scientific-organizational and educational activities. The constructive influence of V. Kubiyovych's ideas on modern geographical Ukrainian studies is explained, in particular, on the study of the national Ukrainian territory, Ukrainian ethnic lands, territorial adjacency and borders, Ukrainian frontiers; the importance of demo- and demo-geographical, ethno-geographical, religious-geographical research for the formation of national identity is emphasized; combination of national and regional researches for substantiation of directions of territorial development; studying the historical heritage of geographical terminology and nouns to overcome the consequences of the colonial and communist past.

Key words: geographical biographistics, scientific Kubiyovych studies, geography of Ukraine, national cartography, geographical Ukrainian studies.

Постановка проблеми. Зі здобуттям Україною незалежності важливим напрямком спеціальних історико-географічних досліджень стала *географічна біографістика* (від грец. *βίος* – життя і *γράφω* – пишу, зображую), або *географічна персонологія* (лат. *persona* – особа, особистість; і грец. *λογος* – слово, думка) – висвітлення життєвого і наукового шляху та доробку знаних географів, імена яких були замовчувані, а навіть заборонені у советські часи. Повернення з наукового небуття – це не тільки данина пам'яті великим українцям, а й можливість відтворити тяглість історичного розвитку української географії у національному й європейському контекстах. Через призму наукових праць простежуються тенденції поступу наукового пізнання, виявляються особливості географічного світобачення того чи

іншого періоду (фахова наукова свідомість). Тому персоніфікація історії науки, або персоніфікація часу – важливий методологічний принцип її розвитку.

Наукова біографістика – це міждисциплінарна сфера знання, що формується на логічному перетині принаймні таких наукових галузей – конкретна наука, історія науки, наукознавство, психологія. Головні аспекти наукової біографістики: створення «портрета» дослідника як людини і науковця; виявлення впливу суспільних викликів на формування системи наукових поглядів ученого; визначення місця науковця у системі конкретного наукового знання; висвітлення особливостей теоретико-методологічних і методичних засад досліджень; розкриття еволюції поглядів науковця; науково-організаційна та освітня діяльність особистості; оцінка ступеня вивченості наукового доробку ученого.

Методологічною основою геобіографічних досліджень є «особистісна філософія», або персоналізм. Вихідним і найважливішим положенням персоналізму є твердження про людину як суб'єкт історії, діяльності і праці. Французький філософ-персоналіст Е. Мунье (1905–1950) визначив три основні виміри особистості: *покликання*, що виявляється у ставленні до вищих цінностей, *втілення у праці* (здійснення екзистенційного самобуття), *об'єднання з «іншими»* та світом (співбуття) [14, с. 402].

Засновником української географічної біографістики ми вважаємо професора Олега Шаблія. З-під його пера чи за науковою редакцією з початку 90-х років ХХ ст. вийшли у світ праці, присвячені географам, що були репресовані (С. Рудницький, В. Герінович, В. Садовський, Г. Величко, О. Степанів та ін.), емігрували на Захід (В. Кубійович, І. Тесля, М. Дольницький, В. Садовський, Ю. Полянський та ін.), творили науку в Україні (В. Огоновський, О. Ващенко, К. Геренчук, П. Цись). У навчальних посібниках, енциклопедіях і монографіях О. Шаблій подає також творчі біографії П. Чубинського, П. Тутковського, К. Воблого, О. Діброви, В. Тимошенка, М. Шрага та інших українських географів. У хрестоматії «Новітня українська суспільна географія» висвітлено наукові біографії 24-ох українських суспільно-географів [10].

У статті «Історичні виміри української географії» О. Шаблій розглядає питання належності науковця до української географії [16]. Етнічне походження, мова друкованих праць є важливими, однак не виключними критеріями зарахування науковця до національної географії. Нарівні з цими критеріями, визначальною є його праця у галузі географічного українознавства.

Персоніфікований підхід до вивчення історії української географії став характерною ознакою Львівської національної історико-географічної школи. Олюднена історія української науки у поданні О. Шаблія постає як важлива сфера національної культури загалом, осмислення якої – запорука побудови міцної державності та виховання у душі патріотизму.

Непростий 2020 рік поєднав наукові шляхи двох визначних постатей української географії – професора Володимира Кубійовича (1900–1985), 120-літній ювілей якого минув 23 вересня, та Заслуженого професора Львівського національного університету імені Івана Франка, Заслуженого діяча науки і техніки України, доктора географічних наук Олега Шаблія, 85-ліття якого українська географічна громада відзначала 14 листопада. Творчі наукові паралелі В. Кубійовича та О. Шаблія перетнулися й отримали розвиток у заснованому репрезентованому проф. О. Шаблієм науковому напрямку географічного кубійовичезнавства.

Мета дослідження полягає в обґрунтуванні чинності наукового напрямку географічного кубійовичезнавства, розкритті його визначальних рис і значення для подальшого поступу географічної науки.

Виклад матеріалу. Загальноприйнято, що наукову школу потрактовують як «систему оригінальних наукових ідей та їхніх утілень у наукові принципи, теорії і концепції, а також у конструктивні розробки групою (спільнотою, науковими інституціями тощо) науковців, переважно одностудентів, на чолі з визначною особистістю» [18, с. 6]. Наукову школу, за О. Шаблієм, характеризують три складники: *людський* (наявність групи одностудентів, які працюють у певному напрямку і мають формального чи неформального лідера), *організаційний* (наявність відповідної структури наукових пошуків – кафедра, відділ, інститут тощо), *результативність* (теоретичні і прикладні напрацювання, що відмінні від таких в інших наукових школах). А науковий напрямок – це особливий аспект у розвитку і функціонуванні наукової школи, який створює її окремі змістові тенденції.

За усіма формальними і змістовими ознаками можна стверджувати про заснування і розвиток на базі кафедри економічної і соціальної географії Львівського національного університету імені Івана Франка науково-напрямку географічної біографістики, що вплинула на дослідження історії української географії на загальнонаціональному рівні (виникнення нових центрів геобіографічних досліджень – Чернівці (Я. Жупанський, В. Руденко, В. Круль), Тернопіль (Б. Заставецький, Й. Свинко), Харків (Ю. Кандиба, Л. Немець), Київ (М. Пістун, Я. Олійник), Полтава (С. Шевчук), Житомир (М. Костиця)).

Чи не найпотужнішим доробком Львівської школи географічної біографістики є вивчення та популяризація творчої спадщини проф. Володимира Кубійовича – відомого українського географа, демографа, картографа та енциклопедиста. Проф. О. Шаблій уперше в історії української географічної науки розкрив внесок В. Кубійовича у становлення і розвиток новітньої географії. Ним обґрунтовано висновок, що у складні міжвоєнні часи після арешту та розстрілу фундатора української наукової географії С. Рудницького його місце посів В. Кубійович. Саме тоді, у другій половині 30-х років ХХ ст., вийшли дві фундаментальні праці В. Кубійовича «Атлас України й суміжних країв» (1937) [5] та «Географія українських й суміжних земель. Загальна географія» (1938) [6]. Проф. О. Шаблій обґрунтував, що цими працями завершувався короткотривалий період становлення української наукової географії загалом, антропогеографії зокрема. Витоки української антропогеографії проф. О. Шаблій пов'язує з науковою діяльністю Г. Величка (1863–1932) і В. Садовського (1886–1947).

Текстове географічне кубійовичезнавство становлять такі публікації проф. О. Шаблія: монографія «Володимир Кубійович: енциклопедія життя і творення» (1996) [15]; двотомове видання праць В. Кубійовича з великими вступними статтями у кожному з них (1996, 2000) [2, 3]; монографія «Професор Володимир Кубійович» зі серії «Постаті українського землезнання» (2006) [12]; розділ у хрестоматії «Новітня українська суспільна географія» (2007) [10, с. 343–400]; підготовлений під егідою НТШ науковий збірник за матеріалами міжнародної наукової конференції «Актуальні проблеми географічного українознавства на зламі тисячоліть (до 100-річчя від дня народження Володимира Кубійовича)» зі статтю «Географічне кубійовичезнавство: актуальні проблеми дослідження» (2003) [11]; численні статті стосовно як внеску В. Кубійовича в українську антропогеографію, так і життєпису науковця, його науково-організаційної діяльності, особливо через функціонування НТШ, а також громадської активності. Урізноманітнює географічне кубійовичезнавство невелика за обсягом монографія «Мандрівки Володимира Кубійовича», підготовлена на основі вивчення поштових карток, надісланих В. Кубійовичем з мандрів Іспанією [16]. Географічна уява О. Шаблія відтворила «позатеоретичну» географію ученого-мандрівника. З ініціативи О. Шаблія на пошану В. Кубійовича до його ювілейних дат були організовані також чотири міжнародні конференції з історії української географії та картографії (Тернопіль, 1995, 2000, 2005, 2010).

Зримий внесок проф. О. Шаблія і в меморіалізацію імені В. Кубійовича. Зокрема його стараннями як Голови Географічної комісії НТШ порушене питання щодо зведення у Львові пам'ятника цьому великому ученому. Ще у 2002 р. Львівська міська рада ухвалила постанову про цей пам'ятник, проведено конкурс на його кращий проєкт (переміг проєкт львівського скульптора Ярослава Скакуна). Однак, попри намагання О. Шаблія, кошти на спорудження пам'ятника не вдалося знайти.

Водночас, у 2002 р. було встановлено меморіальну таблицю на будинку № 10 по вул. Листопадового Чину, де у 1941–1944 рр. працював філіал Українського Центрального Комітету (УЦК) під проводом В. Кубійовича. На її освяченні виступили редактор «Енциклопедії сучасної України» академік І. Дзюба, член-кореспондент НАН України О. Романів і проф. О. Шаблій.

Наукову школу географічного кубійовичезнавства репрезентують численні учні та послідовники проф. О. Шаблія. До вивчення наукової спадщини В. Кубійовича долучилися проф. О. Заставецька, проф. М. Дністрянський, проф. М. Кіт, проф. І. Ковальчук, проф. С. Позняк, проф. І. Ровенчак, проф. П. Штойко, доц. О. Вісьтак, доц. М. Влах, доц. С. Кузик та ін.

Відзначимо особливі заслуги у донесенні ідей В. Кубійовича до наукової і освітньої географічної громадськості редактора часопису «Історія української географії» проф. О. Заставецької та відповідального секретаря І. Дітчука (шеф-редактор видання проф. О. Шаблій).

Велика наукова спадщина В. Кубійовича (бібліографія науковця, подана в хрестоматії «Новітня українська суспільна географія», налічує 54 позиції найважливіших географічних і картографічних праць, разом зі статтями в енциклопедіях їх приблизно 360) зумовлює різнобічність досліджень і результативність наукового напрямку географічного кубійовичезнавства.

Джерельну базу географічного кубійовичезнавства, окрім наукових праць В. Кубійовича, автобіографічних видань «Мені 70», «Мені 85» [8], становлять також архівні матеріали НТШ в Європі (м. Сарсель, Франція), фонди освітніх і наукових установ Кракова і Варшави (Польща), Мюнхена (Німеччина), Торонто (Канада), епістолярна спадщина, спогади сучасників тощо. Географічне кубійовичезнавство ще не повністю розкрито. Нові знахідки дають змогу виявляти ще інші грані багатомірної наукової постаті В. Кубійовича. Як приклад, наукова розвідка І. Савчука стосовно «Історичного атласу України», виданого німецькою мовою у Берліні 1941 року [13].

Обґрунтованість і достовірність наукових висновків щодо внеску В. Кубійовича в українську антропогеографію досягнута з використанням історико-компаративного методу дослідження його творчої спадщини. Це дало змогу визначити місце науковця в еволюційному розвитку науки та порівняти його здобутки з напрацюваннями попередників та виявити тренди подальшого наукового поступу. Методологічна вимога історико-географічної компаративістики в реаліях галицького міжвоєнтя зумовлена додатковою потребою порівняння української і польської географії, представники якої брали активну участь у політичній, а навіть військовій боротьбі (Е. Ромер) за відродження польської державності в її історичних межах. Зміст і структура наукових праць В. Кубійовича зумовлює також потребу застосування до їхнього аналізу системного підходу, адже питання географічного українознавства потрібно розглядати в єдності природничо- і суспільно-географічного знання.

Лідерські і творчі якості проф. О. Шаблія, висококваліфікований та ідейно мотивований людський потенціал створеної ним наукової школи, добра організація дали змогу розкрити феномен постаті В. Кубійовича як в контексті розвитку географічної науки, так і на тлі тогочасної доби.

Осмислення О. Шаблієм життєвого і наукового шляху В. Кубійовича дало змогу створити не лише його натуралістичний портрет, а й мистецький у кубістичному виконанні. Органічна цілісність образу В. Кубійовича формується з гострих клиноподібних граней, що відображають часто граничні колізії його буття (народження у змішаній українсько-польській сім'ї, виховання і освіта у білінгвальному середовищі, звільнення з місця праці в Ягеллонському університеті, одруження з полькою, відчуження дітей, закордонна еміграція, звинувачування у колаборанстві з нацистами, несприйняття своїми з національного руху). Однак, Володимир Кубійович вистояв завдяки своїй одержимості (Україна – понад усе!), колосальній працьовитості, опертю на соратників, наукові та громадські інституції. О. Шаблій сутність В. Кубійовича як людини і науковця розкриває через декалог – десять принципів його життя і діяльності.

Сутність В. Кубійовича – ученого і громадського діяча український історик О. Оглоблин адитивно визначив так: $ВМК = ГУ + ЕУ + УЦК$, де *ГУ* – це географія України, *ЕУ* – Енциклопедія українознавства, *УЦК* – Український Центральний Комітет (громадська українська організація, що функціонувала на теренах Генеральної Губернії у часи німецької окупації та займалася переважно гуманітарними проблемами). Синергія (нададитивний ефект) наукової, організаційної та громадської діяльності В. Кубійовича виявилась у продовженні традицій і подальшому розвитку географічного українознавства – широкої сфери наукового знання щодо геопросторового буття українського народу.

Предтечею географічного українознавства ми вважаємо давньогрецького філософа Геродота, який уперше зробив комплексний природничо-, політико-, демо- й етногеографічний та етногенетичний опис Скіфії – земель, що простягалися від Дунаю до Дону [1]. У такий спосіб підтверджується давність України як залюдненої і освоєної території.

У новітній час В. Кубійович гідно продовжив географічно-українознавчі напрацювання Г. Величка (Географія України-Руси (незаверш.) // 3б. істор.-філософ. секції НТШ. Львів, 1902. Т. 5; Народописна карта українсько-руського народу. Львів, 1896), С. Рудницького (Коротка географія України. Фізична географія. Київ : Лан, 1910; Коротка географія України. Ч. II. Антропо-

географія. Львів, 1914; Ukraine. Land und Volk. Wien, 1916). Виданням «Атласу України й сумежних країв», «Географії українських й сумежних земель» Володимир Кубійович, у протывагу польським науковцям А. Реману, Е. Ромеру, географічно обґрунтував доцільність й історичну неминучість створення української держави у її національних межах.

Потреба в комплексному географічному поданні України актуальна й на сучасному етапі наукового пізнання і суспільного розвитку. У цьому контексті варто згадати підготовлену на кафедрі економічної і соціальної географії Львівського національного університету імені Івана Франка за науковою редакцією О. Шаблія «Соціально-економічну географію України» (1994, 1995, 2000), а також напрацювання проф. Ф. Заставного, зокрема його «Географію України» (1990, 1994, 2011).

Внесок В. Кубійовича в географічне українство полягає, за О. Шаблієм, у такому:

- *етнічне та історичне обґрунтування української національної території* – земель, суцільно заселених українцями у процесі їхнього освоєння (на 01.10.1930 р. площа суцільної української національної території становила 728,5 тис. км кв. з населенням 49,5 млн осіб, площа усіх українських земель 932,1 тис. км кв. з людністю 54,2 млн осіб).

Етнографічна мапа В. Кубійовича і М. Кулицького з «Атласу України й сумежних країв» є другим після С. Рудницького доказом етнічного простору України: тут зафіксовано статистичні дані щодо української людності станом на 1930 р. – ще до Голодомору 1932–1933 рр. і «польської пацифікації», масових репресій і депортацій. Етнографічні напрацювання В. Кубійовича використовують для визначення прямих і непрямих демографічних утрат України у ХХ ст. та її можливої людності. Україна – найбільша за національною територією (за винятком євразійської Росії) та ймовірно (з урахуванням демографічних утрат) людністю країна Європи (понад 85 млн осіб, за підрахунками науковців Інституту демографії та соціальних досліджень ім. М. Птухи НАН України)⁴.

Значення етнічного та історичного чинників обґрунтування української національної території для збереження територіальної цілісності держави посилюється в умовах анексії Російською Федерацією Криму та окупації окремих районів Донбасу.

В. Кубійович, як і С. Рудницький, для характеристики української національної території вживає поняття *великопростірність*, що незаслужено забуте у сучасній географічній науці через його використання у німецькій геополітиці і геоекономіці напередодні Другої світової війни, а також унаслідок послаблення значення територіального ресурсу для соціально-економічного розвитку держави. Проте окремі аспекти великопростірності (різноманітність природних умов і ресурсів, залюднення, можливість налагодження міждержавного співробітництва, більша глибина стратегічного тилу в умовах гібридної війни тощо) й надалі важливі для соціально-економічного розвитку держави;

- *порушення проблеми меж української національної території*, зокрема їхньої динаміки, історичної нестабільності, що зумовило існування суцільної і «мішаної» української території. «Чорне й Озівське море є єдиною природною границею України на довгій лінії від гирла Дунаю по Кавказ», – наголошує В. Кубійович [7, с. 5].

Нестійкий характер етнокультурного, цивілізаційного геопросторового розмежування відображає поняття *фронтир*. Дослідження українських фронтирів – зон нестійкої рівноваги – актуалізується у сучасних реаліях (як-от, мілітарний фронтир на Донбасі). Поняття нестійкого помежів'я, не втративши головних геопросторових ознак, набуває тепер нових сенсів у контексті регіональної і національної ідентичності, соціентальності, інкультурації, культурної компетенції тощо.

У назвах своїх класичних праць В. Кубійович уживає словосполучення *суміжні землі*, географічний зміст якого стосується геопросторової композиції, за якої території мають спільну межу, однак не перетинаються і не суміщаються. Політичний контекст суміжних земель може бути потрактовано двояко: у вузькому значенні – щодо української національної території в умовах її розчленування різними державами, у широкому – щодо земель поза межами української національної території (українські клини). Поняття *суміжні землі*, пропаговане В. Кубійовичем, нині може використовуватись як у контексті політичного роз-

⁴Миколок О. Нас – ... 85 мільйонів / О. Миколок // День. – 2013. – 1 вересня.

межування, так і транскордонної співпраці, екологічного впливу прикордонних територій тощо. Інституційним вираженням відношень суміжності стали, наприклад, Еврорегіони;

- висвітлення особливостей географічного положення України, що потрактоване В. Кубійовичем як межове. «Україна є межовою країною Європи, лежить на переході до Азії й до її степо-пустинної частини, лежить на окраїнах Середземного моря», – зазначав учений [7, с. 3]. Проблема межовості та помежів'я України, незалежно від принципу недоторканості державних кордонів, прийнятого за результатами Другої світової війни та зафіксованого у міжнародних правових документах, актуальна й донині. Вона не тільки актуалізує вивчення української етнічної території в історико-географічному контексті, а й стосується дослідження українських етнічних земель як одного з чинників інтенсифікації транскордонної співпраці.

Важливою на сьогодні є також оцінка Причорноморсько-Приозівського положення України як характерної риси її географічної позиційності, що підтверджує чинність південної геополітичної орієнтації України, започаткованої ще в античні часи. У міжвоєнній ХХ ст. західний і східний геополітичні вектори України, з огляду на сусідство з країнами-займанцями – Польщею і Росією, – не були актуальні;

- проблема соборності і цілісності України, яку В. Кубійович розв'язав, досліджуючи Україну як цілісне утворення, незважаючи на її політичний розподіл між різними державами (УРСР, Польща, Чехословаччина, Румунія, Росія). Проблема збереження цілісності держави особливо загострилася під час російсько-української гібридної війни (проект «Новоросія», окремі вияви регіонального сепаратизму тощо).

Визначальною методологічною засадою геоукраїнознавчих студій В. Кубійовича, як зазначає О. Шаблій, є супряжений аналіз української національної території та її людності. У структурі «Географії українських і сумежних земель» на розділи, присвячені населенню, припадає до 17% її обсягу. В «Атласі України й сумежних країв» з приблизно 150-ти карт 36 карт стосуються населення. Людиноцентричні погляди В. Кубійовича суголосні з сучасними тенденціями гуманізації науки загалом і географії зокрема. Карти населення створені ним та за його редакцією на основі опрацювання значного статистичного матеріалу різних країн. Широта дослідження вражає: розміщення людності, рух людності, національні відносини, расові та мовні прикмети, оселі (по сучасному, поселення).

Важливе історичне й актуальне значення мають дослідження В. Кубійовичем міграції населення. Вони виявляють, за О. Шаблієм, процеси глобалізації українства. Світовий український пояс простягнувся від Лемківщини на Заході через усю Україну, Західне Передкавказзя, Поволжя, Південь Уралу, Північ Казахстану, лісостеповий Алтай, Зелений Клин, далі на американський континент – південь Канади, північний схід США; у Західній Європі – Франція, Великобританія, південь Німеччини (Баварія), Австрія. Діаспорні ареали (*локуси*, за О. Шаблієм) сформувалися й у південній півкулі – Австралії, Аргентині, Бразилії, Парагваї.

Праці В. Кубійовича, присвячені вивченню східної діаспори, дали змогу О. Шаблію узагальнити нові явища у глобалізації українства – його *арктизацію* (освоєння субполярних і полярних регіонів СРСР) та *аридизацію* (міграція населення у посушливі райони Казахстану і Середньої Азії, на південь Європи) та ін.

Загальнонаціональна тематика праць В. Кубійовича поєднувалася з конкретними регіональними дослідженнями. «В. Кубійович, насамперед, – географ-регіоналіст», – висновок О. Шаблій. Найбільше публікацій В. Кубійовича присвячені антропогеографії Карпат: населення і розселення, господарська діяльність людей, зокрема пастушество, використання землі (розміщення «культур»). Характерною ознакою регіоналістики (також краєзнавства) В. Кубійовича є принцип територіальної, етнічної, господарської цілісності, що відповідає сучасним вимогам до методології географічних досліджень.

Антропогеографічні дослідження неминуче спрямовували В. Кубійовича на наукову проблему взаємодії людини і природи. Погоджуємося з його висновком, що людина розорала все, що тільки здужала, а подальший поступ можливий лише на основі інтенсифікації землеробства [9].

Усебічно і глибоко проаналізував О. Шаблій внесок В. Кубійовича у розвиток національної картографії. За О. Шаблієм, «Атлас України й сумежних країв» – це перший національний атлас соборної України. Досвід, набутий О. Шаблієм при вивченні картографічної спадщини В. Кубійовича, був використаний ним у статусі члена редакційної колегії «Національного атласу України»

(2007). У руслі кубійовичезнавства О. Шаблій багато зробив для поступу картографічної справи ученого. Зокрема, він організував створення і видання регіональних атласів трьох західних областей України – Львівської, Івано-Франківської і Закарпатської та комплексного атласу Львова (2012). Тепер кафедра економічної і соціальної географії ЛНУ імені Івана Франка розробляє «Військово-геополітичний атлас України», що не має аналогів в Україні та світі.

Наукова творчість В. Кубійовича важлива також як взірцева для деколонізації та декомунізації географічної термінології та назовництва. З його наукового доробку – це чи не найменш досліджена тема. У 1935 р. при Географічній комісії НТШ (1929–1935), яку очолював В. Кубійович, була створена термінологічна секція (голова – О. Степанів, секретар – Е. Жарський). Створення термінологічної комісії відповідало викликам доби, продовжувало термінознавчі напрацювання НТШ, зокрема С. Рудницького.

Як наслідок, вербальна наукова мова В. Кубійовича, порівняно з мовою С. Рудницького, містить менше галицизмів. На неї вплинула термінологічна діяльність період українізації 20–30-х рр. ХХ ст. у советській Україні, яку провадили Українська Академія Наук (1918–1921), Всеукраїнська Академія Наук (1921–1936), Український науково-дослідний інститут географії і картографії (1927–1934). Наукова мова В. Кубійовича зорієнтована на Харківський правопис (відомий як правопис Г. Голоскевича), прийнятий на Всеукраїнській правописній конференції, яка відбулася в Харкові 1927 р. за участю представників української земель, що перебували тоді у складі різних держав. Харківський правопис затвердив 6 вересня 1928 р. Народний комісар з освіти Микола Скрипник (правопис М. Скрипника, або скрипниківський правопис, скрипниківка), 31 березня 1929 р. його ухвалила УАН, а вже 29 травня – НТШ у Львові. Харківським правописом послуговується українська діаспора й донині. Його напрацювання враховано у чинному українському правописі (2019).

Прикладами суто українських лексем, уживаних В. Кубійовичем, є *підсоння* (клімат), *річище* (русло річки), *сточище* (річковий басейн), *невжитки* (землі, непридатні для господарського використання) та ін., які варто реабілітувати і популяризувати.

В. Кубійович використовував також поняття *клин* на позначення просторової форми розселення українців поза межами національної території в азійській частині (Зелений Клин, або Зелена Україна; Сірий клин, або Сіра Україна)⁵). Українськомовна метафора *клин* якнайліпше відповідала реаліям господарського освоєння нових земель – поступового вклинювання (врізання) українців у чужорідний простір. Цією лексемою можна послуговуватися не тільки в історико-географічному контексті, а й, за потреби, замінювати нею франкізми *анклав*, *ексклав*, доречніші для вживання у правовій і дипломатичній сферах.

Українською промовляють до нас географічні карти, побудовані В. Кубійовичем чи за його редакцією. Як-от, *Озівське море*, що стало Азовським через політику узгодження української і російської мов, чи *Таганріг* (замість Таганрога), острів *Змієвий* (а не Зміїний), міста *Дніпропетровське*, *Луганське*, *Краматорське*, *Бердянське*, *Кам'янське* та інші з питомо українськими закінченнями. Географічні назви на українських етнічних землях В. Кубійович подавав виключно в українській транскрипції (*Ряшів*, *Томашів*, *Холм*). Цей досвід, а також щодо назв держав, як-от, *З'єднані* (а не Сполучені) *держави* (стейти, а не штати) *Америци*, потрібно використовувати й тепер.

Висновки. Географічне кубійовичезнавство – науковий напрямок географічної біографістики, що займається дослідженням життєвого і наукового шляху В. Кубійовича – знаного українського географа, демографа, картографа, енциклопедиста. Проф. О. Шаблій визначив місце В. Кубійовича у системі теоретико-методологічних та методичних координат української географічної науки, висвітлив різні форми його діяльності – науково-дослідницьку, картографічну, енциклопедичну, науково-освітню, суспільно-громадську, а також розкрив можливості застосування його наукового доробку у сучасних геоукраїнознавчих дослідженнях.

⁵На позначення території компактного проживання українців у Поволжжі вживають назву Жовтий Клин, у Краснодарському краї та західній частині Ставропольського краю Російської Федерації – Малиновий Клин, або Закубань.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Влах М.* Геродот як предтеча географічного українознавства / М. Влах // Історико-географічні дослідження в Україні: зб. наук. праць. – Київ : Ін-т історії НАН України, 2019. – Вип. 14. – С. 7–17.
2. Володимир Кубійович. Мемуари. Роздуми. Епістолярна спадщина / [за наук ред. О. Шаблія]. – Париж; Львів : Фенікс, 2000. – Т. II. – 1036 с.
3. Володимир Кубійович. Наукові праці / [за наук ред. О. Шаблія]. – Париж; Львів : Фенікс, 1996. – Т. I. – 800 с.
4. *Кубійович В.* Антропогеографія й демографія [України] // Українська Загальна Енциклопедія. Т. III. – Львів; Станіславів; Коломия, 1935. – С. 410–423.
5. *Кубійович В.* Атлас України й сумежних країв / В. Кубійович. – Львів, 1937. – Текст XLVIII с. (окремо текст англійською мовою) (у співавторстві з В. Дорошенком, Е. Жарським, І. Зілинським, Р. Зубиком, В. Іванисом, І. Іваницьким, І. Крип'якевичем, В. Садовським, І. Теслею, І. Федівим, Є. Храпливим, В. Чередиєвим).
6. *Кубійович В.* Географія українських й сумежних земель. Загальна географія. – Львів, 1938. – Т. I. – VIII. – 512 с. (у співавторстві з Р. Єндиком, Е. Жарським, І. Зілинським, В. Іванисом, М. Кулицьким, І. Крип'якевичем, М. Мельником, С. Пашкевич, Ю. Полянським, І. Федівим, В. Чередиєвим).
7. *Кубійович В.* Географія українських і сумежних земель / В. Кубійович. – [вид. 2-ге]. – Краків; Львів : Українське видавництво, 1943. – 520 с.
8. *Кубійович В.* Мені 85 / В. Кубійович. – Мюнхен; Париж; Прага : Молоде життя, 1985. – 308 с.
9. *Кубійович В.* Розміщення ріллі на наших західних землях / В. Кубійович // Володимир Кубійович. Наукові праці / [за наук ред. О. Шаблія]. – Париж; Львів : Фенікс, 1996. – Т. I. – С. 433–441.
10. Новітня українська суспільна географія. Хрестоматія / [упор. та автор біографічних статей проф. О. Шаблія]. – Львів : Видав. центр ЛНУ імені Івана Франка, 2007. – 1008 с.
11. Праці Наукового Товариства ім. Шевченка. Т. XI : матеріали міжнар. наук. конф. «Актуальні проблеми географічного українознавства на зламі тисячоліть (до 100-річчя від дня народження Володимира Кубійовича)». Львів, 7–8 листопада 2000 року / [за ред. Олега Шаблія]. – Львів : Наукове товариство ім. Шевченка, 2003. – 356 с.
12. Професор Володимир Кубійович / [за ред. проф. О. Шаблія]. – Львів : Видав. центр ЛНУ імені Івана Франка, 2006. – 378 с.
13. *Савчук І.* Картографічна спадщина Володимира Кубійовича (на прикладі «Історичного атласу України») / І. Савчук // Енциклопедичний вісник України. – 2020. – Вип. 12. – С. 9–16.
14. Філософський енциклопедичний словник / [НАН України, Ін-т філософії ім. Г. С. Сковороди; гол. ред. В. І. Шинкарук]. – Київ : Абрис, 2002. – 742 с.
15. *Шаблій О.* Володимир Кубійович: енциклопедія життя і творення / О. Шаблій. – Париж; Львів : Фенікс, 1996. – 704 с.
16. *Шаблій О.* Мандрівки Володимира Кубійовича / О. Шаблій. – Львів : НТШ, 2001. – 132 с.
17. *Шаблій О.* Історичні виміри української географії / О. Шаблій // Історія української географії : всеукр. наук. теор. часопис. – 2000. – Вип. 1. – С. 7–15.
18. *Шаблій О. І.* Львівська суспільно-географічна школа: (до 60-річчя кафедри економічної і соціальної географії Львівського національного університету імені Івана Франка) / О. І. Шаблій. – Львів : Видав. центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2004. – 168 с.